

Starzyński

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS/24/9/90

ŚWIAT INSTYTUCJI POLITYCZNYCH W ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ

STYCZEŃ 1990 ROK

Komunikat z badań

Warszawa, luty 1990 r.

Opracowanie jest próbą odtworzenia obrazu świata instytucji politycznych¹, jaki rysował się w świadomości społecznej w styczniu 1990 roku². Interesowało nas, jak dalece obraz ten pozostał nie zmieniony w stosunku do listopada 1989 roku.

Ponadto analizie poddaliśmy poziom społecznej aprobaty instytucji politycznych. Za wskaźnik przyjęliśmy odpowiedź na pytanie: Czy, Pana(i) zdaniem, działalność niżej wymienionych instytucji dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami? Obserwacją objęliśmy następujące instytucje: Sejm, Senat, rząd, wojsko, PZPR, PSL"O", SD, Kościół, OPZZ, NSZZ "Solidarność", KPN, Klub Poselski PZPR, OKP, Klub Poselski PSL"O", Klub Poselski SD, telewizję, milicję.

1. Układ polityczny - styczeń 1990 r.

Generalnie możemy uznać, że w porównaniu ze stanem z listopada ub.r. w interesującym nas obrazie nie zaszły istotne zmiany³. Utrzymały się główne cechy strukturalne: konfiguratywność i dipolarność (rys. 1).

- Konfiguratywność - dają się wyróżnić dwa odrębne układy instytucji politycznych: jeden skupiony wokół PZPR, w skład którego wchodzi jeszcze OPZZ i milicja, oraz drugi związany z Solidarnością, który tworzą ponadto rząd, Sejm, Senat, Kościół (choć ten ostatni zdaje się być nieco odmiennie postrzegany niż dotychczas).
- Dipolarność - układy są postrzegane jako odmiennie i przeciwstawne wobec siebie na obydwu wymiarach: pionowym - określonym przez polityczne usytuowanie w systemie władzy, oraz poziomym - wyrażającym orientację ideologiczno-programową.

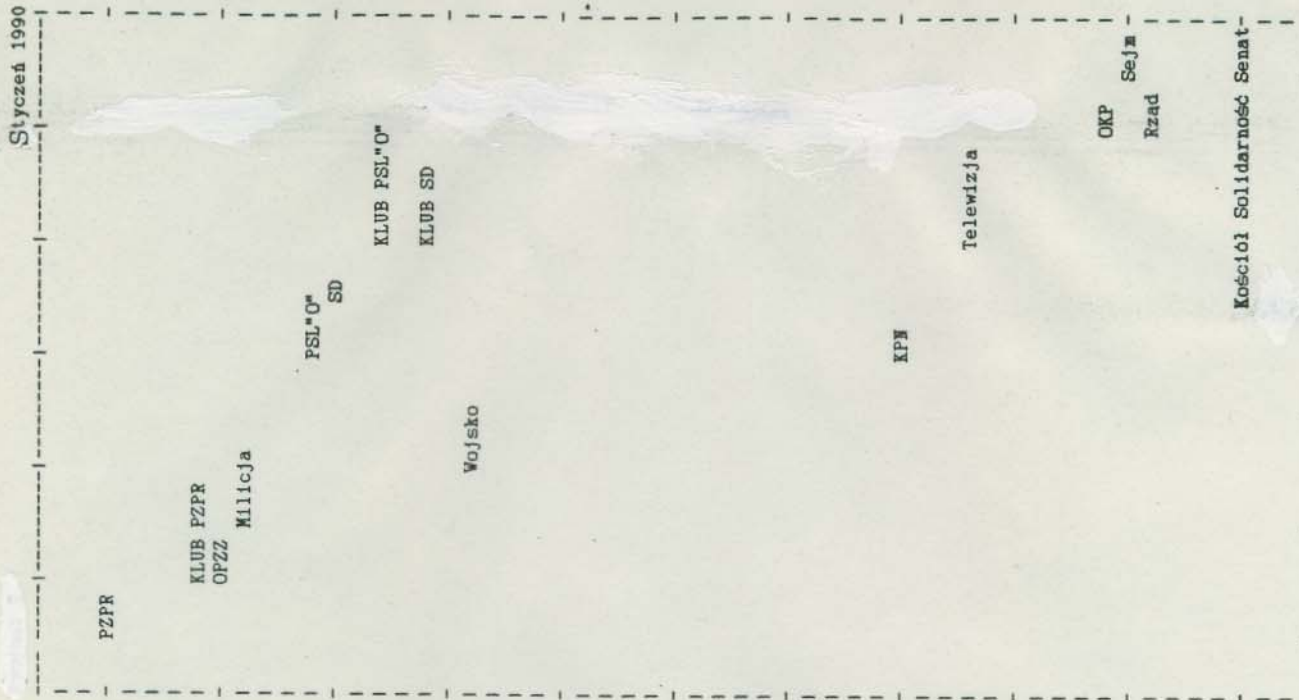
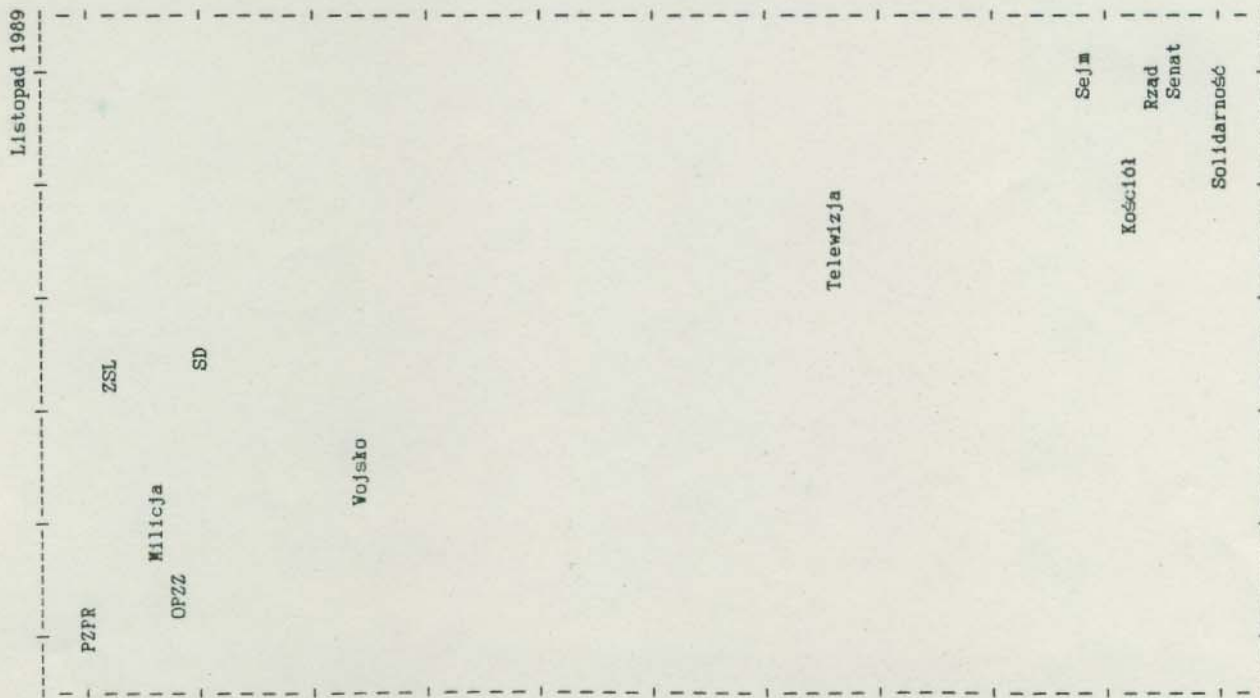
Utrzymała się odnotowana wcześniej tendencja do zbliżania się telewizji i Kościoła ku centrum układu wokół Solidarności.

¹ Zastosowano metodę analizy czynnikowej, pozwalającą badać podobieństwa i różnice dokonywanych ocen, przy czym możliwa jest również prezentacja złożonego układu powiązań pomiędzy nimi w czytelnej, graficznej postaci.

² "Aktualne problemy i wydarzenia (1)" - sondaż zrealizowany w dniach 13-15 stycznia '90 na ogólnopolskiej 1486-osobowej reprezentacji dorosłej ludności.

³ Por.: "Świat instytucji politycznych w świadomości społecznej", Komunikat CBOS, Warszawa, listopad 1989 r.

Rysunek 1

Nastąpiło pewne rozluźnienie układu instytucji skupionych wokół PZPR za sprawą zmiany w sposobie postrzegania PSL"O" i SD, które przybliżyły się do konfiguracji instytucji wokół Solidarności.

Charakterystyczna jest pozycja klubów poselskich obu stronnictw, istotnie odległa od układu PZPR-OPZZ-milicja, ale również odległa od miejsca samych stronnictw. Podobnie zauważalna jest odległość między PZPR a Klubem Poselskim PZPR, oznaczająca dostrzeganie przez opinię publiczną różnicy między tymi dwoma instytucjami.

Miejsce KPN, dość odległe od konfiguracji wokół Solidarności, wskazuje na to, iż jest postrzegana jako element swoisty, nietożsamy z innymi siłami przeciwnymi wobec układu skupionego wokół PZPR ani z instytucjami nowego centrum władzy.

Interesująca jest pozycja OKP w najbliższym sąsiedztwie rządu i Sejmu, a w pewnej odległości od Solidarności i Senatu. Oznacza to, iż OKP utożsamiany jest w większej mierze z rządem i Sejmem niż z Solidarnością i solidarnościowym Senatem.

2. Aprobata działalności instytucji i organizacji społeczno-politycznych w styczniu 1990 r.

Instytucje będące ostoją obecnego ładu politycznego są w większości aprobowane. Powszechnie i zdecydowanie akceptowany jest Kościół, a rząd, Sejm, Senat i Solidarność są uznawane przez wyraźną większość opinii, choć nie w tak zdecydowanym stopniu jak Kościół (tab. 1).

Wysoki jest również wskaźnik aprobaty dla telewizji - 72,1%. Interesujący jest relatywnie niski poziom aprobaty dla OKP - 57,8%, biorąc pod uwagę tak powszechne poparcie dla np. Solidarności czy Senatu. Uwagę zwraca fakt, iż około 1/3 badanych nie potrafiła ocenić tego klubu.

Podobnie zresztą było z oceną innych klubów poselskich, gdzie nawet - jak to miało miejsce w przypadku Klubu Poselskiego PZPR - połowa respondentów nie umiała bądź nie chciała dokonać oceny.

Najniższe wskaźniki aprobaty uzyskała PZPR (12,2%), która zdecydowanie negatywnie oceniło 35,3% ankietowanych. Równie mały wskaźnik aprobaty osiągnęła KPN, przy czym odsetek tych, którzy nie mają wyrobionego zdania o tej organizacji, wynosi 53,7%.

Tabela 1

w procentach

Instytucje i organizacje	Odpowiedzi na pytanie: "Czy, Pana(i) zdaniem, działalność tych instytucji dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami?"				
	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	trudno powiedzieć
Kościół	40,6	43,9	4,6	2,1	8,6
Solidarność	25,6	48,8	7,0	2,4	16,1
Senat	25,2	50,7	8,8	2,2	13,0
Sejm	24,4	54,8	7,2	1,7	11,8
Rząd	23,2	51,8	9,9	2,0	13,0
OKP	15,5	42,3	5,5	2,2	34,5
Telewizja	14,4	57,7	9,8	3,5	14,6
Wojsko	10,9	44,5	10,7	5,0	28,8
OPZZ	5,3	32,2	20,4	11,0	31,0
Klub PSL"O"	4,8	35,5	8,1	2,6	48,9
Klub SD	4,4	34,1	7,8	3,0	50,7
KPN	3,6	13,3	14,4	14,7	53,7
PSL"O"	3,5	29,4	13,1	5,7	48,1
SD	3,2	31,8	10,5	5,1	49,3
MO i resort spraw wewnętrznych	3,2	29,2	21,6	16,4	29,4
Klub PZPR	2,2	21,5	20,8	15,7	39,6
PZPR	1,2	11,0	24,3	35,3	27,9

3. Podstawowe trendy

W porównaniu ze stanem z listopada ub.r. nastąpił dość poważny spadek aprobaty społecznej dla głównych aktorów sceny politycznej (tab.2). Utrzymała się wcześniejsza tendencja spadkowa, dotycząca PZPR, milicji, wojska, ZSL - PSL"O", SD.

Tabela 2

w procentach

Instytucje i organizacje	Ocena działalności według terminów badań			
	VII '89	IX '89	XI '89	I '90
zgodna z interesami społeczeństwa				
Rząd, Rada Ministrów	34,9	69,4	87,4	75,0
Sejm	65,5	85,5	88,7	79,2
Senat	62,9	82,6	86,3	75,9
Wojsko	60,3	64,7	62,0	55,4
PZPR	18,1	20,0	13,9	12,2
Kościół	83,5	86,5	87,8	84,5
OPZZ	41,3	46,5	36,7	37,5
MO i resort spraw wewnętrznych	37,3	41,8	37,4	32,4
Telewizja	54,8	55,7	72,6	72,1
Solidarność	74,3	84,2	83,5	74,4
ZSL - PSL "O"	37,1	56,1	41,6	32,9
SD	38,1	57,2	45,2	35,0
KPN	-	-	22,4	16,9
OKP	-	-	-	57,8
Klub PZPR	-	-	-	23,7
Klub PSL "O"	-	-	-	40,3
Klub SD	-	-	-	38,5
niezgodna z interesami społeczeństwa				
Rząd, Rada Ministrów	45,7	5,7	4,5	11,9
Sejm	9,3	3,5	4,1	8,9
Senat	6,6	4,7	5,1	11,0
Wojsko	20,6	18,2	4,5	15,7
PZPR	61,8	57,3	62,9	59,6
Kościół	8,0	6,7	5,7	6,7
OPZZ	32,7	25,4	32,6	31,4
MO i resort spraw wewnętrznych	45,4	39,9	36,2	38,0
Telewizja	27,5	23,4	11,8	13,3
Solidarność	9,8	4,7	5,7	9,4
ZSL - PSL "O"	32,3	17,2	23,4	18,8
SD	27,9	14,2	17,4	15,6
KPN	-	-	24,1	29,1
OKP	-	-	-	7,7
Klub PZPR	-	-	-	36,5
Klub PSL "O"	-	-	-	10,7
Klub SD	-	-	-	10,8

Co ważniejsze jednak, styczniowe badanie ujawniło załamanie stałej, notowanej od września ub.r., wzrostowej tendencji aprobaty dla rządu T. Mazowieckiego (nastąpił spadek o 12,4% wskaźnika aprobaty w porównaniu z listopadem ub.r.).

Zjawisko to dotyczy również innych obdarzanych wcześniej ogromną aprobatą instytucji i organizacji: Sejmu, Senatu i Solidarności. Jedynie pozycja Kościoła nie uległa istotnej zmianie (spadek poziomu aprobaty o 3,3%).

Pozycję na nie zmienionym poziomie zachowała telewizja (72,1%). Podobnie rzecz ma się z OPZZ (37,5%), co wyróżnia je spośród pozostałych organizacji społecznych i instytucji.

Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż mimo zaistniałych zmian w poziomie aprobaty nadal ponad 3/4 respondentów darzy zaufaniem instytucje władzy (rząd, Sejm, Senat) oraz Solidarność i Kościół.

4. Rozkład aprobaty dla instytucji politycznych w podstawowych grupach społeczno-zawodowych

Z kolei przyjrzyjmy się, jak kształtuje się poziom aprobaty instytucji politycznych wśród osób, które zajęły pozytywne lub negatywne stanowisko⁴ w omawianej kwestii. Tym razem w analizie ograniczono się jedynie do kilku interesujących nas instytucji: rządu, Solidarności, OPZZ, KPN, PZPR (tab. 3).

Rząd

Na poziom aprobaty rządu nie wpływają: płeć, miejsce zamieszkania oraz wykształcenie.

Nieco większa jest aprobata w grupie ludzi młodych (do 29 roku życia). Wśród specjalistów aprobata rządu jest powszechna, podczas gdy wśród robotników niewykwalifikowanych jest o blisko 20 punktów procentowych niższa.

Wyraźny jest wpływ oceny własnej sytuacji materialnej: im jest ona lepsza, tym wyższy poziom aprobaty.

Większym poparciem cieszy się rząd wśród członków Solidarności niż OPZZ.

⁴ W celu wyostrenia obrazu preferencji wyłączono kategorię odpowiedzi "trudno powiedzieć". Prezentowany odsetek wyraża stosunek odpowiedzi aprobujących do aprobujących i nie aprobujących razem.

Tabela 3

w procentach

Cechy badanych	Ocena aprobaty				
	rządu	Solidar- ności	OPZZ	KPN	PZPR
<u>Płeć</u>					
Mężczyźni	86,1	88,1	49,9	36,2	16,9
Kobiety	86,8	89,6	59,3	37,5	17,2
<u>Wiek</u>					
Do 29	90,5	92,0	53,9	46,7	17,5
30-39	86,6	89,2	54,9	38,3	16,9
40-59	84,6	87,1	53,9	31,3	16,8
60 i więcej lat	84,7	87,6	55,6	31,9	17,3
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	84,6	88,9	52,5	39,4	13,8
Miasto	87,4	88,8	55,6	35,4	19,0
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	86,5	88,5	56,8	37,5	18,5
Zasadnicze zawodowe	84,4	88,0	55,0	38,5	16,3
Średnie	87,0	90,2	52,1	37,0	15,2
Ponadśrednie	88,3	88,2	50,9	30,0	18,1
<u>Grupa społeczno-zawodowa</u>					
Specjaliści ^{a)}	96,5	91,1	47,7	25,0	14,9
Pozostali pracownicy umysłowi	88,5	92,1	51,1	31,1	18,0
Robotnicy wykwalifikowani	85,2	86,1	47,2	34,3	20,0
Robotnicy niewykwalifikowani	79,2	84,3	61,5	34,3	20,0
Rolnicy	83,0	90,7	57,4	36,3	9,2
Emeryci i renciści	88,7	88,3	55,9	40,2	19,7
Uczniowie i studenci	92,3	88,7	52,3	59,5	20,0
Prywatni właściciele	88,6	94,3	53,1	61,9	16,7
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>					
Zła	81,3	85,7	57,8	35,0	18,0
Średnia	87,5	89,7	54,8	36,8	17,0
Dobra	94,0	92,8	44,9	40,0	15,3
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>					
Należący do:					
- Solidarności	90,9	94,0	36,7	32,6	10,1
- OPZZ	77,3	75,0	80,4	22,6	28,2
- innych	90,0	96,2	66,7	36,8	33,3
Nie należy do żadnych	86,0	88,7	55,9	39,7	17,2

a) Inteligencja techniczna i nietechniczna.

Solidarność

Płeć, wiek, miejsce zamieszkania i wykształcenie nie wpływają na poziom aprobaty dla Solidarności. Mniejsza aprobata cechuje grupę prywatnych właścicieli, a najmniejsza - robotników niewykwalifikowanych. Podobnie jak w przypadku rządu i tu ma miejsce ta sama zależność między oceną własnej sytuacji materialnej a poziomem aprobaty. Członkowie OPZZ darzą mniejszą aprobatą Solidarność niż pozostałe grupy związkowców i nie zrzeszonych.

OPZZ

Wiek i miejsce zamieszkania nie wpływają na poziom aprobaty dla OPZZ. Większym poparciem cieszy się OPZZ wśród kobiet niż wśród mężczyzn. Wyższy jest poziom aprobaty dla OPZZ wśród robotników niewykwalifikowanych niż wśród robotników wykwalifikowanych i specjalistów. Wzrasta poziom aprobaty wśród osób, które oceniają swoją sytuację materialną jako złą. Wyraźnie mniejsza jest aprobata wśród członków "Solidarności".

KPN

Płeć i miejsce zamieszkania nie mają wpływu na poziom aprobaty dla KPN. Wyraźnie większa jest aprobata wśród ludzi młodych (do 29 roku życia) oraz w grupach prywatnych właścicieli, uczniów i studentów. Z kolei znacznie mniejszą aprobatą cieszy się KPN wśród związkowców z OPZZ. Nieco mniejszy jest poziom aprobaty wśród osób o wykształceniu powyżej średniego. Również w niewiele większym stopniu aprobata dla KPN wzrasta wśród oceniających swoją sytuację materialną jako dobrą.

PZPR

Płeć, wiek, wykształcenie, ocena własnej sytuacji materialnej nie wpływają na poziom aprobaty dla PZPR. Nieco mniej aprobujących mieszka na wsi. Rolnicy są też tą grupą, która wyraża najmniejszą aprobatę dla tej partii.

Reasumując tę część analizy i pamiętając o wielkości aprobaty dla każdej z interesujących nas instytucji politycznych, możemy sformułować następujące wnioski:

- Rząd, oraz Solidarność, cieszą się największą aprobatą w środowiskach o wyższej pozycji zawodowej. A ponadto, wśród oceniających swoją sytuację materialną zauważono, że im jest ona postrzegana jako lepsza, tym wyższy jest poziom aprobaty.
- OPZZ zdobywa wyższy poziom aprobaty wśród kobiet, robotników niewykwalifikowanych oraz oceniających swoją sytuację materialną jako złą. OPZZ zdaje się osiągać sukces w prezentowaniu siebie jako obrońcy interesów najsłabszych, bowiem większą aprobatę uzyskuje właśnie wśród środowisk mogących czuć się zagrożonymi liberalnym programem przekształcania gospodarki państwa.
- KPN osiąga największą aprobatę wśród ludzi młodych, uczniów i studentów oraz prywatnych właścicieli.

x

x

x

Można zatem powiedzieć, że w styczniu nie nastąpiły istotne zmiany w sposobie postrzegania świata instytucji politycznych. Utrzymały się charakterystyczne cechy obrazu: konfiguracywność i dipolarność.

Odnotowano natomiast ogólny spadek poziomu aprobaty dla wszystkich - z wyjątkiem OPZZ i telewizji - instytucji politycznych, będący rezultatem reakcji części opinii publicznej na wdrażany program stabilizacji gospodarki.